ترس دەروونی منداڵ دەشێوێنێت

حەمەی ئەحمەد رەسوڵ

ترس، بەپێی پێناسەیەکی سادە دەتوانین بەو حاڵەتە ڕوونی بکەینەوە و بەو هەڵچوونە ناوزەندی بکەین کە لەهەستو سۆزی مرۆڤەوە پەیدا دەبێتو کۆدەمارەکانی جەستە ومێشك کاردانەوەکەی ئەنجامدەدەن، سووڕی خوێنو هەستیاری بینین و بیستن و هەروەها بیرکردنەوە تێکدەداتو گرژییەك لەگەدەی مرۆڤدا دروست دەکات، ڕەنگدانەوەی حاڵەتی ترسو تۆقین لەگەورەوە بۆ بچووك جیاوازی هەیە، لەکۆمەڵگایەکەوە بۆ کۆمەڵگایەکی دیکە گۆڕانکاری بەسەردا دێت، بارودۆخی ژینگەو دەوروبەر و کلتوورو ئاستی ڕۆشنبیریی و کاریگەری دابونەریتو نۆرمی کۆمەڵایەتی هەر کۆمەڵگایەك پێوەرن بۆ خولقاندنو چاندنی تۆوی ترس لەمرۆڤ و تاکەکانی ئەو شوێنو جێگەیەدا کە گوزەرانو ژیانی تیادا بەئەنجام دەدرێت.

زۆر لەزانایانی دەروونناسی و پزیشکان پێیانوایە کە بوونی ترس لەبیرکردنەوەو ڕەفتاری مرۆڤی ئاساییدا سروشتییەو بگرە زۆر پێویستە، بەڵام بەڕێژەیەکی دیاریکراو وماقووڵ، ئەگەر ترس نەبووایە، ئێمە زۆر ئاسایی بوو بەلامانەوە لەنهۆمی دەیەمو بیستەمی ئەپارتمانێکی بەرزەوە خۆمان فڕێدەدایە خوارەوە، یان ئەگەر ترس نەبوایەو مێشك بیرکردنەوەمان ئەو فەرمانەی دەرنەکردایە، ڕەنگ بوو ڕۆژی هەزاران کەس خۆی بخستایەتە بەر ئۆتۆمبێلی گەورەو پاسو شەمەندۆفێرەوە یان خۆیان فڕێدایەتە ناو دەریاو ڕووباری زۆر قووڵو بێ بنەوە. کەواتە ئاساییە و سروشتییە ترس لەدڵو دەروونماندا هەبێت، بەڵام نەگاتە ڕێژەی نائاساییو لەڕادەبەدەر کە مرۆڤێکی ترسنۆكو دەستەپاچەمان لێدروست بکات.

سەبارەت بەسەرهەڵدانو پەیدابوونی ترس لەمرۆڤداو دەستپێکردنی بەقۆناغی منداڵیدا، زۆر لەدەرونناسانو زانایان تیۆر و ڕێبازی جیاواز جیاوازیان هێناوەتە ئاراوەو بۆچوونی جودا وکۆك و ناکۆك خەمڵیووە، هەندێك لەتیۆرەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە منداڵ هەر بەغەریزە ترسی لەگەڵدایەو وەها لەدایك دەبێت، هەندێکی دیکەش سەرەتاکانی سەرهەڵدانی ترس لەمنداڵی کۆرپەدا دەگەڕێننەوە بۆ دەنگی بەرزو بۆ کەوتن و بەربوونەوەی منداڵی کۆرپە لەشوێنی بەرزەوە، یاخود تاریکی و تەنیایی هۆکاری دیکەنو حاڵەتی

ترس لەلای منداڵ دەخوڵقێنن.

هەندێک لەمنداڵان هیچ کاتێك لەمانای ترس تێناگەن، بەڵام زۆربەیان و بەدرێژایی تەمەنیان لەگەڵ کۆمەڵێك لەئەزموونی ناخۆشی ترسناکدا، ڕووبەڕووی ترس بوونەتەوە، بۆ نموونە لەکەسانی نەناس یان لەتاریکی، لەئاژەڵانی وەك سەگ وپشیلە دەترسن کە لەڕاستیدا باوان هەر لەمنداڵییەوە بەسەگو پشیلە دەیانترسێننو بۆئەوەی کارێك نەکەن پەنا بۆ ئەو درۆیە دەبەن کە گوایە پشیلە یان سەگ دێنو دەتانخۆن، ئیدی منداڵ هەر لەمنداڵییەوە هۆگری ئەو حاڵەتە دەبێت کە دژ بەئاژەڵ و گیانلەبەر بێتو ئەمەشو کەلتوورێکی خراپەو ترسو ڕق لەمرۆڤ وکەسایەتییەکەیدا مووتووربە دەکات، هەروەها ترساندنی منداڵ بەدەرزی و بەپزیشك و بەنەخۆشخانە، ترس لەبا و گەردەلوول، ترس لەدزو لەشەوەو لەسواربوونی ئۆتۆمبێل و چەندەها حاڵەتی دیکە لەقوناغێکی تایبەت بەژیاندا توندتردەبنو وەك دەڵێن، دەنگی بەرز منداڵی تەمەن دووساڵانە دەترسێنێتو دەگاتە ئەوپەڕی تۆقاندن.

منداڵ لەسەرەتاکانی تەمەنیدا لەشتی نوێ و شتی گەورەی وەك ئاژەڵ و ئۆتۆمبێل و شەمەندۆفێر، لەدەنگی وەك گسکی کارەباییو لەدەنگی بەرزی ڕادیۆو تەلەفزیۆن دەترسێت، هەرچەندە سەردەمی ژیان بۆ منداڵان پڕە لەشادی وبەختەوەری، بەڵام سەردەمێکیش لەژیانی منداڵیدا ترس بوونی خۆی هەیەو کە تیایدا زانیارییەکانیان دەربارەی شوێنو کات لەم دونیا گەورەیەدا زیاتر دەبێت، لەم ماوەیەی تەمەندا یەکێك لەگەورەترین ترسەکان لەمنداڵدا ئەوەیە کە نەوەك دایكوباوکی بەجێیبێڵن.

کاتێك ئەزموونەکانی منداڵ دەربارەی شوێنو جێگەی ژیانی زیاددەبن ڕێژەیەك لەوترسەی لەناو دەچێت، بەڵام جۆرێکی دیکەی ترس جێگای ترسەکانی پێشوو دەگرێتەوە هەندێك منداڵی تەمەن 3 تا 4 ساڵان، لەوانەیە بەتایبەت لەدەنگی بەرز و تاریکی بترسن، بەڵام منداڵی تەمەن 5 ساڵان کە ئەزموونیان زیاترە، ئەوان دەربارەی شەمەندۆفێر و فڕۆکە و ئۆتۆمبێل و ئاژەڵ و گیانلەبەران کە زانیارییان دەربارەیان دەستکەوتووە لەبەرئەوە کەمتر لەو شتانە دەترسن، ڕەنگە زیاتر لەوە بترسن کە نەوەك دایكو باوك بەتەنیا بەجێیان بهێڵن، ئەوان زیاتر هۆگری باوانیانن وەك لەشتوومەکیدەوروبەر.

بەپێی بۆچوونی د. گاربەر کە پسپۆری بواری منداڵانە زۆربەی منداڵانی تەمەن 6 ساڵان کە ئەو بەتەمەنی سەرهەڵدانی ترسەکان ناوەزندی دەکات، لەدەنگی بەرزو لەگیانەوەری گەورە دەترسن. بێگومان ڕەنگە ئەو بۆچوونە لەخۆرئاوا ڕاست بێت، بەڵام لەکۆمەڵگای کوردیدا لەبچووکەوە بۆ گەورە لەئاژەڵ وتاریکی و لەتەنیایی و بگرە لەشوێنی بەرز و لەئاو و تەنانەت لەقالۆنچەو مشكو جرجیش دەترسن، کە ئەمانە ڕاستەوخۆ پەیوەندییان بەئاستی ڕۆشنبیری و ئازایەتی پەروەردەکار و باوانەوە هەیە، ئەگەر دایکێك لەمشك بترسێت، بێگومان منداڵەکانیشی هەر بەو چەشنە پەروەردە و گۆشدەکات. ئەزموونی تاکە کەسو دابونەریت و کلتووری کۆمەڵایەتی ژینگەو دەوروبەر پێوەرو هۆکارە بۆ دروستکردنی و چاندنی تۆوی ترس لەدڵ و دەروونی منداڵدا. بیرکردنەوە و ئاستی فێربوون و ئەقڵییەت و ڕەفتاری دایك و باوك، کە لەقسەو کردەوەدا ڕەنگدەداتەوە باشترین و گرنگترین کاریگەرن لەپەروەردەکردنی منداڵی ئازا یان منداڵی ترسنۆکدا.

زۆرێك لەمنداڵانی تەمەن شەش ساڵان، کەتەمەنی سەرهەڵدانی ترسە دوور نییە و ڕەنگە دووبارە وەك منداڵی یەك ساڵ لەدەنگی بەرز بترسن، ترس لەشتی نامۆ و لەتاریکی و لەتووڕەبوون و قیژاندن و بەتەنیا نووستن، ئەمانە لەڕیزی یەکەمی ترسەکاندان، زۆربەی منداڵان لەئاگر یان لەبەرزایی یان لەگیانلەبەری گەورە دەترسن، هەندێکیان ئازان و بەغیرەتن بەرامبەر بەئازاری جەستەیان، بەڵام لەڕووشان و برین وخوێندەترسن.

لەتەمەنی حەوت ساڵییەوە بەرەو ژوورو بەتایبەت لای ڕەگەزی مێ و لەکۆمەڵگەی کوردیدا لێکدانەوەی هەندێك دیمەنو جووڵە بۆ ترس زۆر ئاساییەو گەلێك ڕوودەداتو دووبارەو چەند بارە دەبێتەوە،

بۆ نموونە سێبەرەکان و جوڵەی دارودرەخت بەشێوەی دێو و درنج و دەعبا و یاخود بەبوونەوەری ترسناك لەماڵەوە وەك خێو و جنۆکە لێکدەدەنەوە، بۆیە زۆرێك لەمنداڵان بگرە لاوەکانیش بۆ چوونە حەوشەو تەوالێت یان گەرما و لەشەوانەدا زۆر دەترسن و پێویستە گەورەیەك یاوەری و پاسەوانی بکات بۆئەوەی ترسەکەی برەوێتەوە.

لەتەمەنی حەوت ساڵی بەدواوە زۆربەی منداڵان لەوە دەترسن کە لای باوان خۆشەویست نەبن، درەنگ بگەنە قوتابخانە یان دایك هەرگیز نەگەڕێتەوە لایان و لێیان ون ببێت. بەڵام لەتەمەنی 8-9 ساڵیدا بەشێوەیەکی گشتی ڕێژەی ترس لەمنداڵدا کەمتر دەبێتەوە و لەشێوازێکی دیکەدا خۆی دەبینێتەوە، لەوە دەترسن کەسانی دیکە گاڵتەیان پێبکەن، یان کەسانێك لەو بەهێزتر شەڕی لەگەڵدا بکەن و لێی بدەن، واتە: کەسایەتییەکەی لاوازبێت.

لەدوای دە ساڵی منداڵ متمانەی زیاتر بەخۆی دەبێتو هەندێك جۆری ترسی لەلا کەمتر دەبێتەوە، بەڵام بەگەورەبوونی تەمەن ترسەکان کۆتاییان نایەت، منداڵ یان گەورە هەریەکەیان بەجیا ترسی تایبەتو جوودا بەخۆیان هەیە، ماڵی منداڵی سەردەمێك لەمنداڵی سەردەمێکی دیکە جیاوازە، بۆ نموونە منداڵی ئەم سەردەمە لەفیلمی ترسناك کە پێکدادانی ئۆتۆمبێل سەرخۆش و لەبەرزایی و لەدز دەترسێت، بەڵام لێکۆڵینەوەکانی خۆرئاوا ئەوەیان سەلماندووە کە وەچەی پێشوو کەدایك و باوکی ئێستان لەبەرزایی و لەدزی شەوانە ترساون، بەڵام لای خۆمان زۆربەی منداڵان لەڕابردوودا لەقوتابخانە دەترسان، هەروەها لەکۆمەڵە شەقاوەیەك دەترسان کەسەر سیلەی کۆڵان و شەقامیان دەگرت و لەمنداڵانیان دەداو چەقۆ و بۆکس خەنجەریان بەکاردەهێنا، هەروەها ترسمان هەبوو لەناو کۆمەڵێك پیاودا قسە بکەین، چونکە دوایی دەم کوت دەکراین و بیرازێك لەلێدانمان دەچەشت.

بەشێوەیەکی گشتی چۆنیەتی

پەروەردەکردنی منداڵ لەناو خێزاندا ڕەنگ و هێڵ دەڕێژێت، لەبونیاتنانی کەسایەتی مرۆڤدا گەورەترین ڕۆڵی خۆی دەگێڕێت، خێزان دەتوانێت لەم بارەیەوە تۆوی ترس لەناخ و دەروونی منداڵدا بچێنێتو مرۆڤی ترسنۆکی لێدەستەبەر بکات، هەر ئەو خێزانەش دەتوانێت بەتایبەت دایکان منداڵ لەسەر بنچینەیەکی توندو پتەو گۆش بکەنو مرۆڤێکی ئازاو نەبەردی لی دروست بکەن کە ئەمانە پەیوەندییان بەئاستی ڕۆشنبیریو ئەقڵو پتەوی باری دەروونیو کەسایەتی دایکانەوە هەیە.

ترس، کاریگەری نێگەتیڤ بەسەر کەسێتی مرۆڤەوە جێدێڵێت کە لەڕەفتارو بیرکردنەوەو ئیشوکاریدا ڕەنگدەداتەوە، ئەو کەسەی لەمنداڵیدا ترساوە کەسایەتییەکی لەرزۆکو لاواز پشێوو پەرش و بڵاوی دەبێت، هەمیشە هەست بەکەمی و بەکەسایەتی لاواز و بێهێزی خۆی دەکات، دڵەڕاوکێ و خەمۆکی و نیگەرانی و پەرێشانی لەخەسڵەتە گرنگەکانیئەمکەسایەتییەن.

ترس، کارو کاردانەوەیە، کارلێکەری کیمیایی لەنێو جەستەو ئەندامەکانی لەشدا ڕوودەدات و دەماخی مرۆڤ فەرمانێکی پێچەوانە دەردەکات و سووری خوێن گۆڕانی بەسەردا دێت، ترپەی دڵ زیاددەکات و ئارەقکردنەوە سەرتاپای جەستەی مرۆڤ داگیردەکات و ئەژنۆ دەلەرزێت و هەستیاری بینین دەشێوێت، کە ئەوانەش بەهۆی دەردانی ئەنزایمێکەوەیە و ئەگەر ئەم حاڵەتانەی ترس و خورپە و تۆقین دووبارە و چەندبارە ببنەوە، دوور نییە تووشی نەخۆشی شەکرەی نەکات، دڵە خورپەو دڵەکۆتێ یەکێکی دیکەیە لەو نەخۆشییانەو لەبیرکردنەوەو لەڕەوشتی ئەو کەسەدا ڕەنگدەداتەوە ئەوکەسەی ترس زاڵبووە بەسەریدا کەمتر جووڵەو ئیشی پێدەکرێت، داهێنان لەمێشکیدا دەسڕدرێتەوە وردە وردە پەراوێز دەبێتو خۆی خۆی گۆشەگیردەکات.

گەورەبوون و تەشەنەکردنی ترس لەگەڵ گەورەبوون و چوونە تەمەنەوەیە کەسێتی مرۆڤی ترسنۆك زەمینەی خۆشتر کە دووچاری نەخۆشییە دەرونییەکان ببێتەوە هەربۆ وێنە ترس لەئاژەڵ و گیانەوەری وەك پشیلە و سەگ و مشك کە لەکۆمەڵگەی کوردیدا زۆربەیان بەربڵاو و فراوانە، کاردانەوەی نێگەتیڤو خراپی دەبێت لەدروستکردنی ترس و ڕق و تۆڵەکردنەوەدا لەئاژەڵان بەگشتی و ئەمەش زۆر خراپە و لەڕەوشتدا ڕەنگدەداتەوە.

هەروەها ترس لەتاریکی و لەتەنیا نووستن و لەبەرزایی و لەئاگرو ئاو.. هتد، زۆر خراپن و کەسایەتی لاواز و شکست دێنێتە بەرهەم، نەبوونی ئیرادە و ویست و متمانەبەخۆبوون سەرهەڵدەدەن کەدەبێتە نەخۆشی و زۆر ڕووخێنەر دەبن و کەسایەتی مرۆڤ لەسروشتییەوە دەگۆڕن بۆ نا سروشت، مرۆڤی ئازاد و ئازا کۆیلە و بێدەرەتان و ترسنۆك و لەرزۆك لێدەکات، هێدی هێدی ترس گەمارۆی هەموو ئەندامەکانی لەش و جەستە دەدات ئەقڵ و ڕۆح و دەروون و هەست و بیرکردنەوە و ڕەفتاری مرۆڤ دەشێوێنێت، ئاسوودەیی بەختەوەری لێزەوت دەکات نیگەرانی و دڵەڕاوکی و پەرێشانی جێگەی دەگرنەوە، ڕێژەی متمانە و باوەڕ بەخۆ و بەدەوروبەر کەمتردەکاتەوە گومان و دوودڵی و ترس لەهەموو شتێك زیاددەکات، هیچ هێز و توانایەکی نامێنێت بۆئەوەی بەڕاشکاوی و بەبی دوودڵی بڕیار بدات، توانای بەرەنگاربوونەوە و بەرگری لەخۆکردنی تیا نامێنێت، لەهەموو هەرەشەو دەسەڵاتێك دەترسێت و مل بۆ هەموو شتێك کەچ دەکات، هەرگیز ناتوانێت تێبکۆشێت و کۆشت بکات دەستەویەخەی قەدەر و ڕۆژگار دەبێت و هیچ کام لەوانەش بەزەیی بەحاڵی ئەمدا نایەتەوە، چونکە ناتوانێت ئازادانە و ئازایانە بڕیار بدات و بەوپەڕی ئیرادە بەرزییەوە ژیانێکی شایستە بۆ خۆی بنیات بنێت. هەروەها ترس ڕۆڵی هەیە لەخەفەکردن و چەپاندنی حەز و ئارەزووەکان، لەئەنجامی ترسدا هەموو ئاشکرا و نهێنییەك خەفەدەکرێتو دەشاردرێتەوە، هەمیشە ئەو کەسانەی دەترسن هەمیشە هەست بەتاوانێك دەکەن خۆیان بەتاوانبار و خراپ دێتە پێش چاو، ئیدی ناتوانن هیچ گرفت و کێشەیەك چارەسەر بکەن و خۆیان پێ کەمە و هەست بەکەمی

دەکەن، هەست بەبەرپرسیارێتیو شیکارکردنو چارەسەرکردنی کێشه و گرفتەکان زۆر گرنگن لەژیاندا، بەپێچەوانەوە ئەو کەسانەی که دەترسن زۆر زەلیلو داماون، هەمیشه فەرمانو داخوازی کەسانی دەسەڵاتداروبەهێزقبووڵدەکەن.

ئەوەی لەم باسەدا زۆر گرنگه و شایانی قووڵبوونەوە و گرنگی پێدانە، شێوازەکانی بەرگریکردن و بەربەست دانانه بەرامبەر بەهێز و زەبری ترس لەدڵ و دەروونی مرۆڤدا، چارەسەرکردنی حاڵەتەکانی ترس و کەسانی ترسنۆك زۆر گرنگەو لەباسێکی دیکەدا بەتێروتەسەلی لەمنداڵ و گەورەدا دەیانخەینه ژێر باس ولێکۆڵینەوە.

بۆ کەمکردنەوەی ترس و چارەسەر کردن و بنبڕکردنی ئەم حاڵەتە هەوڵدەدەین بەکورتی ڕێگەچارە یان ڕێنمایی گشتی و گرنگ بۆ ئەو ترسانە بخەینه بەرچاو و که لەدڵ و دەروونی مرۆڤدان و بۆئەوەی ڕێگە نەدەین زیاتر تەشەنەبکەن و بەهێز بن، پێش هەموو شتێك لەقۆناغی منداڵیدا، دایکان و باوکان پێویسته ئاگاداری ئەوەبن که بەهیچ شێوەیەك نابێت بوونی ترس بەهەموو شێوە و جۆرەکانییەوە پشتگوێ بخەین که ئیدی منداڵ ناتوانێت بەئاسانی و بەسروشتی هاتوچۆ بکات و توانای ڕاپەڕاندنی کارەکانی خۆی کەمتر دەبێتەوە، پێویسته لەسەر باوان که هاریکاری و دەست تێوەردانی هاوکارییان هەبێت، بۆ وێنه زۆرێك لەمنداڵان لەتاریکی دەترسن، بەتایبەت منداڵی تەمەن 3 بۆ 6 ساڵی، کەواته بۆئەوەی منداڵ بەئاسوودەیی بخەوێت و کەمخەویی کاریگەری نەبێت بۆ سەر لەش ساغی و بیرکردنەوەی، پێویسته کاردانەوەی باوانیشی بەرامبەر بەمەترسییەکانی ترس ڕادەبەدەر نەبێت و ئاسایی بێت، ئامۆژگاری وەك -ئاگاتان لەخۆتان بێت!- زۆر پێویسته و منداڵ دەتوانێت بەو هاوکاریی و پشتگیرییە، بەرگری بەرامبەر بەترس و شتی نامۆ پەیدابکات.

پێویسته زۆر بەهێمنی و دوور لەتووڕەیی و گاڵتەپێکردن و ڕەخنه و توانجی نەگونجاو که منداڵەکه تەریق بێتەوە و پێی بشکێت، ئامۆژگاریی و ڕێنمایی منداڵ بکرێت بۆئەوەی نیگەرانیەکەی برەوێتەوە، هەوڵبدرێت ترسەکەی بیربچێتەوە، نەوەك بۆ ماوەیەکی کورت بشاردرێتەوە، بەڵام ئەگەر بەپێچەوانەوە بەتووڕەییەوە ترسەکەی لەلاکەمبکەینەوە ئەوا لەناخ و دەروونی منداڵەکەدا زیاتر دەبێت و ورده ورده ڕەگ دادەکوتێت، لەگەڵ ڕێنمایی هێمن و پشتگیری ئاسایی نەك لەباوەشگرتنی و ماچکردنی منداڵەکه واته پەیرەوکردنی ڕەفتاری ئازایانه و دوور لەترس و بەشێوەی کرداری ئەنجامبدرێت و هەوڵبدرێت سەرچاوەی ترسەکه لەڕێی پشکنین و هەنگاوی واقعیەوە لای منداڵ برەوێنرێتەوە، چونکه ئەمانه لەقسه و درێژدادری باشترن.

پێویسته منداڵ هانبدرێت بچێته تاریکی و لەگەڵ ئاژەڵاندا یاریبکات، نەوەك بترسێنرێت لێیان، کەواته دەستنیشانکردن و دیاریکردنی هۆکارەکان و سەرچاوەکانی ترس زۆر پێویستن بۆئەوەی هەوڵبدرێت بەشته نادیار و نامۆکان ئاشناتر ببێت، بەڵام پێویسته سەرچاوەی ترسەکان بەپێی جۆریان که هەندێکیان سوودبەخشن و هەندێکی دیکەیان زیانبەخشن، لەمنداڵ جیابکرێنەوە، ئەویش بەڕێنماییکردنی بەدوورکەوتنەوە لەزیانبەخشەکان کەواته دوورخستنەوەی منداڵ لەئاگر و ئاوی قووڵ و مار و دووپشك ... هتد، کارێکی باشە، بەڵام زۆر شتی دیکه هەن پێویسته هۆگری و ئاشنایەتی لەگەڵداپەیدابکات.

هەوڵبدرێت ڕەفتاری دایك و باوکێکی ترساو یان ڕاچڵەکیو لەشتێکی نامۆ لەبەردەم منداڵدا ئەنجام نەدرێت، چونکه باوان نموونەن بۆ منداڵان و لاسایکردنەوەی گەوره شتێکی زۆر شیاوه، بێ زیادەڕۆیی بەرگری لەو منداڵه ترساوه بکرێت و پشتگیری بکرێت تا ئەو ساتەی ترسەکەی دەرەوێنرێتەوە، هەروەها حەساسیەت لەنێوان منداڵی ترساو خوشك و براکانیدا نەهێڵدرێت و بەریەککەوتن و هەستی نامۆ و سڵ لەیەکتر کردنەوەی نێوانیان زۆر خراپه وپێویسته چارەسەربکرێت.

دروستکردنی پەیوەندییەکی گەرم و هاورێیانه لەگەڵ منداڵێکدا که ترساوه زۆر گرنگه بەتایبەتی ئەگەر ڕێژەی ترسەکه بەرز بوو و کاریگەری کردبووه سەر خەوی منداڵەکه و تووشی خەوزڕاندن و

کەمخــۆری و بیکردنــەوەی زۆری کردبوو، هەروەها لەمبارەدا پێویستە پیشــانی نــۆژداری دەروونناســاس و پســپۆڕ بدرێت، هەوڵبدرێت زانیاری منداڵ زیادبکرێت ســەبارەت بەئاگر و تاریکــی و ئــاژەڵان، بۆئــەوەی بیرکردنەوەی خــراپ و کاردانەوەی خەیاڵی خراپ و ناخۆش لەمێشــکیدا سەبارەت بەو شتانە دروست نەکات، چونکە خەیاڵی منداڵ تیژ و کاریگەر و فــراوان و بێســنوورە. لەگــەڵ پێدانی زانیــاری و ڕێنماییدا کارێکی باشــە چیرۆکی ئازایەتی کەســانی چاونەترس و نەبەردی بۆ بگێڕینەوە و دڵنیای بکەن کە تاریکی و هەندێك ئاژەڵ مەترســییان نییــە، ئەویش بەو مەبەستەی منداڵ بەسەر ترسدا زاڵببێت و بەهێزتربیبێت، دەکرێت بۆ نموونە هەندێك مەشــق و هاتوچۆی پراکتیکــی لەنێو تاریکیــدا پێبکەن و بــۆ مــاوەی چەنــد دەقیقەیەك جێیانبهێڵــن، هەروەهــا لەئاکامــی ئەنجامدانــی ئەو کارەدا پاداشــتی مەعنەوییان پێبدەن، وەك بردنیان بۆ دەرەوە و بۆ باخچە و بۆ سینەما... هتد!

هەوڵبدەن بەیارمەتی پســپۆڕ و پزیشك، منداڵەکانتان حەز لەئارامیی و لەهەمانکاتــدا بەهێزی و ئازایەتی بکەن، کارێکی باشــە منــداڵ فێری ئەوە بکرێت کە متمانەی بەقســە و ڕەفتاری باوانــی هەبێت بەمەرجێك دایــك و باوك ترســنۆك و تــوورە و هەڵەشــە نەبن بۆئــەوەی منداڵیش پشــت بەخۆی و بەئیرادە و ویستی خۆی ببەســتێت، فێــری هێمنی و ئارامیــی و هەناســەدانی قــووڵ و درێــژی بکــەن، لەگــەڵ تاریکی و دەنگــی بــەرز و شــوێنی بەرزدا ڕابیێنــن، ئامۆژگاری بدەنی و خراپە و باشەکانی ترســی بۆ شیبکەنەوە، چونکە باشــترە بۆ نموونە لەشوێنی بەرز بترســێت تا خــۆی هەڵنەداتە خــوارەوە یــان خــۆی فڕێنەداتە نێو ڕووبــار و دەریــاوە لەکاتێکدا هێشــتا فێری مەلەکــردن نەبووە. ئەو ترســە پۆزەتیڤانە پێویســتن، ئەگینا ئەگەر منداڵ فێری ئەو ترسە نەکرێت دەشــێت ڕۆژانە بەســەدان خەڵکــی خۆیان لەچیــا و هەڵدێر و ئاپارتمانەوە فڕێبدایەتە سەر زەوی یان ناو ئاوەوە. زۆر گرنگە توندوتیژ نەبن لەگــەڵ ئــەو منداڵانــەدا کە ترســیان هەیە، بەڵکو بەپێچەوانەوە هەوڵبدەن پەیوەندییەکی هاوڕێیانەی متمانەپێکراو دروســتبکەن و بتوانن درۆیان لەگەڵدا نەکەن و ڕاستیەکانیان پێ بڵێن و هیچ شــتێك بەشاراوەیی مەهێڵنــەوە و وەڵامی ڕاســتی ئەو پرسیارانەیان بدەنەوە.

گفت و پەیمانی درۆ بەهیچ کەسێك مەدەن بۆئەوەی دڵیان نەشــکێت و لێیان نەڕەنجێنــن، دەربارەی ژیان و مردن، هەموو شــتێك باس بکەن، بەڵام بەپێی تەمەنی گونجاو.

بەمەبەســتی ئەوەی گریان لەبیر منداڵەکانتان بەرنەوە یان بیانخەوێنن مەیانترسێنن، پێویست ناکات منداڵ بترسێنرێت، شایەنی باسە و ئەوەی کە دیــارە و زۆر دووبارە دەبێتەوە، ئەوەیە کە منداڵان بەدەرزی و پزیشك و نەخۆشــخانە دەترســێنرێت کــە ئەمەش کار و ڕەفتارێکی زۆرخراپە، چونکــە زۆرێك لەئێمــە لەدەرزی و لەچوونمــان بۆ کلینیکی پزیشــکان و نەشــتەرگەریی دەترســین و کەم نین ئەو کەســانەی کە گەورەشن و لەدەرزی لێدان دەترسن.

کەواتــە بۆ چارەســەرکردن و لەحاڵەتــی نەخۆشــییدا، ئەو جۆرە کەســانە ناوێرن و دەترسن بچن بۆ لای پزیشــك یان بۆ جێگەی دەرزی لێــدان و دیارە ئەمــکارەش ماك و پاشماوەی خراپ جێدێڵێت لەجەستە و لەســەر ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ بە گشــتی، کەواتە هەندێك ئاخاوتن و کــردەوە و مامەڵە هەن لەباوانەوە بەهەڵە دەگوێزرێنەوە بۆ نەوەی نوێ و وەك پەیام و مەشخەڵێك نەوە دوای نــەوە کۆپی دەکاتــەوە و تۆختری دەکاتەوە. کە لەڕاســتیدا هەڵەن و بەچەواشــەیی منداڵ و نەوەی نوێ فێردەکرێــن و گۆش دەبــن لەگەڵ هەندێــك حاڵەتــدا وەك تــرس کە چارەسەرکردنی و بەرگریکردن لێیان ئەســتەم و دژوار دەبێت، بەتایبەت لەم کۆمەڵگــە دواکەوتووەی ئێمەدا کە دواهەمین شتێك گرنگی پێبدرێت مرۆڤە و دواهەمین وێستگەش دەروون و هەســت و بیرکردنــەوەی مرۆڤی کوردە، ترس و کاریگەرییەکانیشــی بەســەر کەســێتی مرۆڤەوە دژوار و کوشــندە دەبێت، چونکە پەروەردە و گۆشــکردنی منداڵ پرۆســەیەکی هەستیارە و پێویستی بەهەستکردن بەلێپرسراوێتی هەیە.